

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı:1968/26

Karar Sayısı:1969/14

Karar günü:18 ve 19 Şubat 1969

Resmî Gazete tarih/sayı:25.2.1970/13430

İptal dâvasını açan : Türkiye İşçi Partisi Millet Meclisi Grubu.

İptal dâvasının konusu : 15/7/1965 günlü ve 648 sayılı Siyasî Partiler Kanununu" 74. maddesini değiştiren 22/2/1968 günlü ve 1017 sayılı Kanunun (29/2/1968 günlü ve 12839 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır.) Anayasa'nın 12., 55. ve 56. maddelerine aykırı olduğu ileri sürülmüş ve yine Anayasa'nın 149. ve 150. maddelerine dayanılarak tümünün iptali istenilmiştir.

1- METİNLER :

-1017 sayılı Kanunun :

İptali istenilen 22/2/1968 günlü ve 1017 sayılı Kanun şöyledir:

(Madde 1- 13 Temmuz 1965 tarihli ve 648 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 74. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

Devletçe yardım;

Madde 74- A) Bir önceki milletvekili genel seçimlerinde muteber oyların Türkiye çapında:

1. Yüzde beşinden yüzde onuna kadarını alan siyasî partilere her yıl beş yüz bin lira;
2. Yüzde onbirinden yüzde yirmisine kadarını alan siyasî partilere her yıl bir milyon lira;
3. Yüzde yirmibirinden yüzde otuzuna kadarını alan siyasî partilere her yıl iki milyon lira;
4. Yüzde otuzbirinden yüzde kırkına kadarını alan siyasî partilere her yıl iki milyon beş yüz bin lira;
5. Yüzde kırkbirinden yüzde ellisine kadarını alan siyasî partilere her yıl üç milyon lira;
6. Yüzde ellisinden fazlasını alan siyasî partilere her yıl üç milyon beş yüz bin lira; ve

B) Milletvekili genel seçimlerine henüz girmemiş bulunan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az yüzde beşine sahip olup da, il merkezlerinin en az üçte birinden ve (Merkez ilçeler dahil) ilçe merkezlerinin keza en az üçte birinden işbu kanun ve parti tüzüğü hükümleri uyarınca partinin yönetim kurullarını kurmuş olan siyasî partilere de her yıl beşyüz bin lira, Hazinece ödenir.

C)Bu ödemelerin, malî yıl başlangıcım takip eden bir hafta içinde tamamlanması zorunludur.

Madde 2- Bu kanun yayımı tarihinden yürürlüğe girer.

Madde 3- Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

Esas Sayısı:1968/26
Karar Sayısı:1969/14

2- Davacının dayandığı Anayasa hükümleri: Dâvacının dayandığı Anayasa hükümleri şöyledir:

(Madde 12- Herkes, dil, ırk, cinsiyet, siyasî düşünce, felsefî inanç, din ve mezhep ayinini gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Madde 55- Vatandaşlar, kanunda gösterilen şartlara uygun olarak, seçme ve seçilme hakkına sahiptir.

Seçimler, serbest, eşit, gizli, tek dereceli genel oy, açık sayım ve döküm esaslarına göre yapılır.

Madde 56- Vatandaşlar, siyasî parti kurma ve usulüne göre partilere girme ve çıkma hakkına sahiptir.

Siyasî partiler, önceden izin almadan kurulur ve serbestçe faaliyette bulunurlar.

Siyasî partiler, ister iktidarda ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır.)

3- Davacının gerekçesi özeti: Davacının gerekçesi özeti şöyledir:

Anayasa'nın 12. maddesi eşitlik ilkesini koymuş ve kişilere, ailelere, zümrelere veya sınıflara imtiyaz tanınmasını yasaklamıştır. 1017 sayılı Kanun, seçime katılma hakkını kazanmış siyasî partiler arasında fark gözettiği için bu madde hükmüne aykırıdır.

Anayasa'nın 55. maddesine göre seçimlerde eşitlik gerekir. Devlet kimi siyasî partileri malî yönden desteklese ve böylece seçime katılan siyasî partiler arasında bu ayırım yapılırsa seçimlerin eşitliğinden söz edilemez.

Anayasa'nın 56. maddesi siyasî partileri, ister iktidarda ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları saymaktadır. Anayasa "İster muhalefette olsunlar" deyimini kullanarak bir sayası partinin az oy alması olanağını öngörmüştür; ancak iktidardaki partilere az oy almış partiler aleyhine Devlet parasiyle propaganda yapma olanağını asla tanımış değildir.

II- İLK İNCELEME:

Anayasa Mahkemesi içtüzüğünün 15 .maddesi gereğince 6/6/1968 gününde yapılan dik inceleme toplantısında iptali istenen kanunun 29/2/1968 günlü ve 12839 saplı Resmî Gazete'de yayınlandığı ;dâva dilekçesinin Anayasa Mahkemesi Genel Sekreterliğince 13/5/1968 gününde kaleme havale edildiği ve 22/4/1962 günlü, 44 sayılı Kanunun 26. maddesinin birinci fıkrasına göre dâvanın bu tarihte açılmış sayılması gerektiği; Türkiye İşçi Partisi Millet Meclisi Grubunun ikinci Dönem üçüncü toplantı yılında ondört üyesi bulunduğu; bunlardan onunun katılmasıyla yapılan 12/4/1968 günlü ve 18 sayılı grup toplantısında "Siyasî Partiler Kanununun 74. maddesinin değiştirilmesine dair 1017 sayılı Kanun" hakkında Anayasa Mehkemesine iptal dâvası açılmasına karar verildiği ve kararın 44 sayılı Kanunun 25. maddesinin 2 sayılı bendine uyduğu; dâvayı açan Ankara Milletvekili Rıza Kuas'ın Türkiye İşçi Partisi Millet Meclisi Grubunun başkan vekillerinden olduğu görülmüş ve Anayasa'nın 149. ve 150. ve 44 sayılı Kanunun 21., 22., 25. ve 26. maddelerine uygun bulunan dâvanın esasının incelenmesine oybirliğiyle karar verilmiştir.

III- ESASIN İNCELENMESİ:

Esas Sayısı:1968/26
Karar Sayısı:1969/14

Dâvanın esasına ilişkin rapor, dâva dilekçesi ve ekleri, Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülen kanun, davacının dâvasına dayanak yaptığı Anayasa hükümleri, bunlarla ilgili gerekçeler ve yasama meclisleri görüşme tutanakları ve konu ile ilişkisi bulunan öteki metinler okunduktan sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

1017 sayılı Kanunun başlığı (Siyasî Partiler Kanununun 74. maddesinin değiştirilmesine dair kanun)dur. Kanun, yukarıda görüldüğü üzere, üç maddeden ibarettir. Birinci madde 648 sayılı Kanunun 74. maddesini değiştirmektedir. 2. ve 3. maddeler ise yürürlük tarihine ve yürütmeye ilişkindir.

74. maddedeki hüküm değişikliği aslında milletvekili genel seçimlerine henüz girmemiş siyasî partilerle ilgili bir fıkra eklenmesinden ibaret ise de, 1017 sayılı Kanun, 74. maddenin tümünün değiştirilmesini öngörmüş ve eskisinin yerine yeni bir 74. madde metni getirmiştir. Dâva dilekçesinde bu konudan (Siyasi Partiler Kanununun 74. maddesine bir fıkra eklenmesine dair 22/2/1968 günlü ve 1017 sayılı Kanun)diye söz edilmektedir. Ancak dilekçede kanunun sayısı ve kabul tarihi doğru olarak gösterilmiş, tümünün iptali istenilmiş; Türkiye İşçi Partisi Millet Meclisi grubundan dâvanın açılışına ilişkin 12/4/1968 günlü kararından da kanunun başlığı aslına uygun olarak (Siyasî Partiler Kanununun74. maddesinin değiştirilmesine dair Kanun) biçiminde belirtilmiştir. Böylece ereğin Siyasî Partiler Kanununun 74. maddesinin değiştirilmesine dair 22/2/1968 günlü ve 1017 sayılı Kanunun iptali olduğu ve dâva dilekçesinde kanunun başlığı yazılırken zühule düşüldüğü ortada bulunduğundan işin üzerinde bu bakımdan durulmasına yer yoktur.

1017 sayılı Kanunun 648 sayılı Siyasî Partiler Kanununun 74. maddesini değiştiren 1. maddesinin; başka deyimle 648 sayılı Kanunun 1017 sayılı Kanunun 1. maddesiyle değişik 74. maddesinin iki yönden ele alınması gerekecektir. Bu madde siyasî partilere Devletçe yardım edilmesini öngörmekte ve yardım için bir takım belirli koşulların gerçekleşmesini gerekli kılmaktadır. Öyle ise birinci sorun, siyasî partilere Devletçe yardım edilmesinin ilke bakımından Anayasa'ya aykırı olup olmadığıdır. Bu yönden Anayasa'ya aykırılık bulunmadığı sonucuna varılırsa ortaya ikinci sorun çıkacaktır. O da siyasî partilere değişik 74. maddenin, öngördüğü biçimde Devletçe yardım edilmesinin Anayasa'ya aykırı bulunup bulunmadığıdır. 18 ve 19 Şubat 1969 günlerinde yer alan görüşmeler bu sıraya göre yapılmıştır.

1- Siyasî Partilere Devletçe yardım edilmesinin ilke bakımından Anayasa'ya aykırı olup olmadığı sorunu:

Siyasi partilere Devletçe yardım edilmesi yolunda bir ilkenin kabulü bunlara Devlet Hazinesinden yani yurtdaşların vergi ödevini yerine getirerek Devlete verdikleri paralardan ödemelerde bulunulması sonucunu doğurur. Anayasa'nın vergi ödevini koyan 61. maddesi, herkesin kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre vergi ödemekle yükümlü olduğunu hükme bağlamıştır. Demek ki Anayasa'nın 61. maddesine dayanılarak kanunlarla konulmuş malî yükümlerden elde edilen paraların ancak kamu giderlerinin karşılanması yolunda kullanılması düşünülebilir. Böyle olduğuna göre sorunun çözümlenebilmesi için siyasî partilere Devletçe ödenecek yardım paralarının kamu giderleri arasında yer alıp alamayacağıının araştırılması zorunludur. Bu zorunluk önce ve özellikle siyasî partilerin ve gördükleri işlerin niteliği üzerinde durulmasını gerekli kılar.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasa'sı, siyasî partileri doğrudan doğruya kamu hukuku müessesesi ve Devlet organı olarak nitelemiş değildir. Ancak yine Anayasa'nın partileri özel kesim kuruluşları saymadığı ve bunlara üstün bir önem verdiği de apaçık ortadadır. Siyasî partilerin uyacakları esasların Anayasa'da yer alması (Anayasa : Madde 57/1) bunların yine bir Anayasa hükmü ile gelir

Esas Sayısı:1968/26
Karar Sayısı:1969/14

kaynakları ve giderleri hakkında Anayasa Mahkemesine hesap vermek zorunda bırakılmaları (Madde 57/2): kapatılmalarının ancak Anayasa Mahkemesi kararına bağlı tutulması (Madde 19/5 ve 57/4); Anayasa'ca demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları olarak tanınmaları ve tanımlanmaları (Madde 56/3) Anayasa açısından siyasî partilerin yerlerini bulmağa yarayacak olgulardır. Bunlar daha ilk bakışta siyasî partilerin alelade dernek olmadığı, onların çok ilerisinde ve üstünde bulunduğu gerçeğini ortaya koyar.

Siyasî partileri demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları olarak belirten deyimi yalnızca siyasî partilere değer ve şeref verme bükümü gibi nitelemek yanlış olur. Bu hüküm altında Anayasa'nın Türkiye için çok partili bir demokrasi düzenini öngördüğünün kanıtı ve siyasî partileri böyle bir düzenin gerektirdiği ölçüde çoğaltma ve geliştirme talimatı vardır. Çok partili demokrasi düzeninin gerekli kıldığı ölçüde siyasî partinin yaşamasına ve gelişmesine halkın ilgisinin yeterli olmadığı hallerde Devlet de bu alanda maddî, manevî desteğini esirgerse Anayasa koyucusunun ereği yerini bulmamış olacaktır.

Anayasa'nın siyasî partilere verdiği büyük önem, onların göreceği işle orantılıdır ve yerindedir. Siyasî partiler, 648 sayılı Kanunun 1. maddesinde de tanımlandığı üzere, toplum ve Devlet düzenini, kamu faaliyetlerini belirli görüşleri yönünden yönetmek, denetlemek ve etkilemek için sürekli çalışan kuruluşlardır. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeliği ve mahallî idareler seçimleri bu çalışmalarda onların başlıca yollandır. Seçimlerin görüşlerine ve oylarına siyasî partiler yön verirler. Öte yandan halktan yön alan, halkın Devlet yönetimine katılmasında ve siyasî iradenin şekil almasında aracılık ve yardımcılık edenler de yine siyasî partilerdir. Siyasî partiler halkın demokrasi alanında yetişmesi, olgunlaşması için adeta bir okul hizmeti görürler. Seçim düzeninin, hele nisbî seçimde, temeli, belkemiği siyasî partilerdir.

Demokrasi düzeninin işleyişi, hatta Devletin yönetilmesi yolundaki kolaylaştırıcı ve hazırlayıcı bütün bu ve benzeri faaliyetlerin kamu yararına niteliği, tartışmayı gerektirmeyecek bir açıklıkla ortadadır. Kamu yararına olan sürekli faaliyetlerin siyasî partileri kamu yararına çalışan kuruluşlar durumuna getirdiğinden de şüphe edilmez. Siyasî partilere bu niteliği kazandıran yalnız çalışmaları da değildir. Aslında Anayasa, yukarıda değinildiği üzere, koyduğu hükümlerle onları böyle bir niteliğe ulaştırmıştır. Öte yandan çalışmalarını üyelerinin olağan yardımlarıyla sürdüremeyen siyasî partiler, paraca güçlü bir takım kişi ve kuruluşların etki ve baskısı altına düşmek ve soysuzlaşmak tehlikesiyle de karşılaşır. Böyle bir tehlikeyi Devletin yardımı uzaklaştırabilir. Yardımda bu bakımdan da kamu yararına bulunduğu söz götürmez.

Siyasî partilerin ve çalışmalarının niteliği bu olunca, partilere Devletçe yapılacak para yardımının kamu giderleri arasında sayılabilmesi gibi bir sonuç kendiliğinden ortaya çıkar. Şu duruma göre siyasî partilere Devletçe yardım edilmesinin ilke bakımından Anayasa'ya aykırı olduğu düşünülemez.

Üyelerden Salim Başol, Avni Givda, Muhittin Taylan, İhsan Ecemiş, Recai Seçkin, Ahmet Akar ve Muhittin Gürün bu görüşe katılmamışlardır.

2- 648 sayılı Kanunun 1017 sayılı Kanunun 1. maddesiyle değişik 74. maddesinin Anayasa'ya aykırı olup olmadığı sorunu:

Siyasî partilere Devletçe yardım edilmesinin, ilke olarak Anayasa'ya aykırı bulunmadığı sonucuna varıldığına göre şimdi de bu ilkenin uygulama ölçü ve koşullarını hükme bağlayan değişik 74. maddenin Anayasa'ya uygunluk bakımından ele alınıp incelenmesi gerekecektir.

648 sayılı Kanunun 74. maddesini değiştiren 1017 sayılı Kanunun 1. maddesi siyasî partileri bir önceki milletvekili genel seçimlerine girenler, milletvekili genel seçimlerine henüz girmemiş

Esas Sayısı:1968/26
Karar Sayısı:1969/14

bulunanlar olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Milletvekili genel seçimlerine girmiş siyasî partilerin Devlet yardımından yararlanabilmeleri için bir önceki milletvekili genel seçimlerinde geçerli oyların Türkiye çapında yüzde beşini veya daha yukarısını almış olmaları şarttır. Bu durumdaki siyasî partiler aldıkları oy oranına göre altı aşama içinde sıralanmışlardır. Oyların yüzde beşinden yüzde onuna kadarını alanlara 1. aşamada; yüzde onbirinden yüzde yirmisine kadarını alanlara 2. aşamada; yüzde yirmibirinden yüzde otuzuna kadarını alanlara 3. aşamada; yüzde otuzbirinden yüzde kırkını alanlara 4. aşamada; yüzde kırkbirinden yüzde ellisine kadarını alanlara 5. aşamada; yüzde ellisinden fazlasını alanlara 6. aşamada yer verilmiştir. Bunlara Hazinece yılda ödenecek para beşyüz bin liradan başlamakta; yardım, aşama sırasıyla, bir milyon, iki milyon, iki milyon beşyüz bin, üç milyon lira olmakta ve 6. aşamada üç milyon beşyüz bin lirayı bulmaktadır. Milletvekili genel seçimlerine henüz girmemiş siyasî partilerin Devlet yardımından ya Milletvekili genel seçimlerine henüz girmemiş siyasî partilerin Devlet yardımından yararlanabilmeleri için ise, Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az yüzde beşine sahip olmaları; il merkezlerinin en az üçte birinde, ilçe merkezlerinin keza en az üçte birinde Siyasî Partiler Kanunu ve parti tüzüğü hükümleri uyarınca partinin yönetim kurullarını kurmuş olmaları gereklidir. Bu durumdaki siyasî partilere yılda beşyüz bin lira ödenmesi öngörülmüştür.

Siyasî Partiler Kanununun 74. maddesinin değişiklikten önceki metninde ise sadece bir önceki milletvekili genel seçimlerine girip te geçerli oyların, Türkiye çapında, yüzde beşini ve daha yukarısını almış siyasî partilere Devletçe yardım edileceği hükme bağlanmış; ancak geçici 4. maddenin ikinci fıkrasıyla bir kez için siyasî partiler Kanununun yayınımdan önceki genel milletvekili seçimine katılmamış olan ve Kanununun yayımı tarihinde Millet Meclisinde grubu bulunan siyasî partilere de Devlet yardımından yararlanma hakkı tanınmıştır.

Görülüyor ki dâva konusu hüküm, koyduğu bir takım kayıtlarla siyasî partileri ikiye bölmüş, bunlardan bir bölümüne Devletçe yardım edilmesini sağladığı halde öteki bölümünü böyle bir olanaktan yoksun bırakmıştır. Siyasî partilere Devletçe yardım, bir zorunluğun sonucu ise bu zorunluk siyasî partilerin bir bölümü bakımından değil tümü bakımından var demektir. Bunlardan bir bölümünün Devlet yardımı kapsamının dışında bırakılması adalet ve eşitlik ilkeleriyle bağdaştırılamaz. Anayasa, herhangi bir ayırım gözetilmeksizin siyasî partileri, iktidarda veya muhalefette, büyük ve güçlü, yahut küçük ve güçsüz olsunlar, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları saymıştır. Devlet yardımında siyasî partiler arasında ayırıma gidilmesi; yardımın kapsamı dışında bırakılmaları demokratik siyasî hayatın vazgeçilir unsurları durumuna düşürür. Böyle bir tutumun Anayasa'nın koyduğu ilke ile (Madde 56) uyuşması mümkün değildir.

Devlet yardımı bakımından siyasî partiler arasında ayırım yapılmasına gidildi mi, değişmez nesnel ölçüler bulma güçlüğü veya bu türlü ölçülerden kaçınma eğilimi; zamana ve ihtiyaca göre yeni ölçüler bulup getirme çabası kendini gösterebilir. Milletvekili genel seçimlerine girmemiş siyasî partilerin Devlet yardımından yararlanabilmesi için 648 sayılı Kanunun geçici 4. maddesinin İkinci fıkrasında Millet Meclisinde grupları bulunması koşulu benimsendiği halde 1017 sayılı Kanunda bu ilke bir yana bırakılmış ve yardımdan yararlanabilecek siyasî partinin Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az yüzde beşine sahip olması ve il ve ilçe merkezlerinin en az üçte birinde parti yönetim kurulunu kurmuş bulunması zorunluğu hükme bağlanarak ortaya yeni bir ilke çıkarılmıştır. Hele nesnel ve değişmez olmayan böyle ölçüler Türkiye Büyük Millet Meclisinde oyçokluğunu elde tutan topluluğun dilediği, biçimde belirli bir siyasî partiyi kayırma veya güç duruma düşürme yahut bu iki ereği birden gerçekleştirme olanağının sağlanmasına yol acar ve Devlet yardımını keyfiliğe doğru yöneltir. Böyle bir durumun ise siyasî partiler arasında genel olarak ayırım gözetmeyen Anayasa'ya aykırılığı ortadadır.

Devlet yardımından bütün siyasî partilerin yararlanmaları ile ortaya bir takım sakıncaların çıkacağı ileri sürülebilir. Başlıca sakıncalardan biri bu yüzden fırsatçı ve kapkaççı partilerin

Esas Sayısı:1968/26
Karar Sayısı:1969/14

türemesi ve Devlet parasının boşuna harcanması olasılığıdır. Siyasî partilerin gelir kaynakları ve giderleri hakkında Anayasa Mahkemesine hesap vermeleri zorunluluğunun, kötüye kullanmaları önleme bakımından bir güvence olması bir yana, alacağı tedbirlerle akla gelebilecek bütün sakıncaları ortadan kaldırma, hiç değilse en aşağı dereceye indirme yasa koyucunun daima elindedir. Kaldı ki hiçbir sakınca Anayasa'ya aykırı bir tutumun sürüp gitmesini haklı ve kabule değer kılamaz. Çünkü bir konuda, Anayasa'ya aykırılık halinden daha ağır bir sakınca olmasa gerektir. Bütün siyasî partileri demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları sayan Anayasa'nın yalnız bir alanda, Anayasa Mahkemesine iptal dâvası açma konusunda partiler arasında bir ayırım gözettiği (Madde 149); son milletvekili genel seçimlerinde oy sayısının en az yüzde onunu alan veya Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsilcisi bulunan siyasî partilere dâva hakkı tanımakla bu ayırımda bile pek geniş davrandığı ve haktan olabildiğince çok sayıda partinin yararlanmasını öngördüğü unutulmamalıdır.

Dâva konusu 1017 sayılı Kanunun 1. maddesinde öngörülen ve beşyüz bin liradan başlayarak üç milyon beşyüz bin liraya kadar yükselebilen yardım parasının ne gibi esaslara göre bu miktarlar üzerinde saptandığını ne metinde ne de gerekçede belli edilmediğinden söz konusu aşamalandırmadan doğan ayırımın haklı nedenlere dayandığı belli olmadığı gibi, bu paraların harcanma biçimi ve yerleri de belirli koşullara bağlanmış değildir. Şu durumuyla partilerin herhangi bir ihtiyacına serbestçe tahsisi edilebilecek olan Devlet yardımı ileride kanun değiştirmeleriyle bugünkünün beş on katına da çıkarılabilir. Yukarıda da açıklandığı üzere siyasî partilere Devletçe yardım edilmesinin Anayasa'ya aykırı olmaması bu paraların kamu giderleri arasında yer alabilmesine bağlıdır. Bu da ancak yardım paralarının siyasî partilerin kamu yararına olan faaliyetlerine harcanması ile sağlayabilir. Siyasî partilerin çeşitli işleri ve giderleri vardır. Bunların hepsinde kamu yararı bulmak mümkün değildir. 1. madde ise, herhangi bir sınırlamaya yer vermediği için, Devlet yardımının siyasî partilerin kamu yararına olmayan iş ve hizmetlerine harcanması olanağı ve olasılığını taşımaktadır. Dâva konusu hükmün bu yönüyle de, Anayasa'ya uygunluğu düşünülemez.

Yukarıdan beri açıklanan nedenlerle 1017 sayılı Kanunun 648 sayılı Kanunun H. maddesini değiştiren 1. maddesi; bir başka deyimle 648 sayılı Kanunun 1017 sayılı Kanunun 1. maddesiyle değişik 74. maddesi tüm olarak Anayasa'ya aykırıdır.

İptali gerekir.

Üyelerden Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoğlu, Fazıl Uluocak, Sait Koçak ve Halit ZARBUN bu görüşe katılmamışlardır.

3- 1017 sayılı Kanunun 2 ve 3. maddeleri:

1017 sayılı Kanunun 2. maddesi yürürlük tarihini, 3. maddesi ise yürütme yetkisini düzenlemektedir. Bunlarda Anayasa'ya aykırı bir yön bulunmadığı ortadadır. Ancak kanunun 1. maddesinin tüm olarak iptal edilmesi 2. ve 3. maddelerin uygulanamaması sonucunu doğuracaktır. 44 sayılı Kanunun 28. maddesinin ikinci fıkrası böyle bir durumda uygulanamayacak hükümlerin iptal edilebileceğini öngörmüştür. Şu hale göre 1017 sayılı kanunun 2. ve 3. maddelerinin de iptallerine gidilmesi yerinde olur.

IV- SONUÇ:

1- 648 sayılı Siyasî Kanununun 74. maddesini değiştiren 22/2/1968 günlü ve 1017 sayılı Kanunun, siyasî partilere Hazinece para ödenmesi ilkesi bakımından Anayasa'ya aykırı olmadığına üyelerden Salim Başol, Avni Givda, Muhittin Taylan, İhsan Ecemiş, Recai Seçkin, Ahmet Akar ve Muhittin Gürün'ün karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile;

Esas Sayısı:1968/26
Karar Sayısı:1969/14

2- Siyasî Partiler Kanununun 1017 sayılı Kanunun 1. maddesiyle değişik 74. maddesinin tüm olarak Anayasa'ya aykırı bulunduğu ve iptaline üyelerden Celâlettin Kuralmen, Hakkı Ketenoglu, Fazıl Uluocak, Sait Koçak ve Halit ZARBUN'un karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile;

3- Aynı 1017 sayılı Kanunun 2. ve 3. maddelerinin 44. sayılı Kanunun 28. maddesi uyarınca iptaline oybirliği ile;

18 ve 19 Şubat 1969 günlerinde yapılan görüşmeler sonunda Anayasa'nın 149. 150. ve 152. maddeleri gereğince karar verildi.

Başkanvekili Lütfi Ömerbaş	Üye Salim Başol	Üye Feyzullah Uslu	Üye Celalettin Kuralmen
Üye Hakkı Ketenoglu	Üye Fazlı Uluocak	Üye Sait Koçak	Üye Avni Givda
Üye Muhittin Taylan	Üye İhsan Ecemiş	Üye Recai Seçkin	Üye Ahmet Akar
Üye Halit ZARBUN	Üye Ziya Önel	Üye Muhittin Gürün	

KARŞI OY YAZISI

1- Anayasa, 56. ve 57. maddelerinde siyasal partilere yer vermiştir ve onları demokratik siyasal yaşantının vazgeçilmez varlıkları saymıştır. Ancak bu hükümler onlara hiçbir zaman devlet içinde başka deyimle devlet kuruluşları içinde birer varlık niteliği tanımayı ve onların, gördükleri işlere ilişkin giderleri devletçe karşılanması gereken birer gider saymayı öngörmüş değildir. Fazla olarak Anayasa'mız 56. maddesinin ikinci fıkrasında partilerin serbestçe kurulacağını ve serbestçe çalışacağını kesin hükme bağlamakla onların gerek kuruluşlarında, gerekse çalışmalarında devletten gelecek herhangi bir etkiden uzak tutulmalarını, doğrudan doğruya veya dolayısıyla devletten gelecek herhangi bir etki altında bırakılmamalarını sağlamak istemiştir.

2- Bugünkü Anayasalarda ve bu arada bizim Anayasa'mızda devlet yaşantısı için vazgeçilmez varlıklar olan bir takım varlıklar ile doğrudan doğruya devlet yapısı içinde yer alan ve o yapıyı oluşturan bir takım varlıklar yan yana düzenlenmiş bulunmaktadır. Bunun önemli bir örneği, Anayasa'nın 46. maddesinde ilke olarak hükme bağlanan işçi ve işveren sendikalarıdır. Gerçekten, demokratik hukuk devleti için siyasal partiler ne büyük bir önem gösterirlerse, sosyal devlet için dahi sendikalar o denli büyük bir önem gösterir. Anayasa'mızın ikinci maddesi gereğince Türkiye Cumhuriyeti yalnızca demokratik bir devlet olmayıp hem demokratik, hem de sosyal bir hukuk devletidir. Bununla birlikte hiç kimse, sendikaların devlet yapısı içinde yer alan birer kuruluş olduğunu ileri sürmüş değildir. Bu yüzden herhangi bir varlığın Anayasa'da vazgeçilmez bir öge (Unsur) olarak gösterilmiş bulunması, onun devlet yapısından bir parça olmasını ve gördüğü işlerin giderlerinin devletçe karşılanmasını gerektiren birer kamu hizmeti olmasını zorunlu kılmaz. Sözün kısası, siyasal partiler, devlet örgütü içinde yer alan birer kuruluş ve gördükleri işler ise giderleri devletçe ödenecek birer kamu hizmeti değildir.

3- Siyasal partilerin Anayasa açısından çalışmalarını nitelendirmek istersek bunların çalışmalarının iki temele dayandığını görürüz. Bunlardan birincisi; yasama seçimleri ile öbür kamu seçimlerinde halk oyunun oluşturulmasında etkili varlıklar olarak çalışmalarını ve böylece seçimler yolu ile halkın iradesinin devlet iradesi olarak ortaya çıkmasını sağlamalarıdır. Bu çalışmalardan ikincisi ise, seçimlerin yapıldığı tarihler arasında partilerin halkın Anayasa organlarının kararları üzerinde etki sahibi olmasını sağlamaktır. Gerçekten siyasal partilerin iç kuruluşları zorunlu olarak demokrasi ilkelerine uygun bulunduğu için belli bir konuda ulustan belli bir yığının iradesi siyasal partiler aracılığı ile Anayasa organlarının karar verecekleri konular üzerinde görüşünü yansıtır ve böylelikle halk iradesi partiler aracılığı ile Anayasa organlarının iradelerini etki altında tutar.

Halk iradesinin oluşumu ile devlet iradesinin oluşumu, birbirlerini, birçok biçimde sınırlar, halkın yönetimi demek olan demokraside bu irade oluşumu, halktan devlet organlarına doğru uygulanan etki sonucunda ortaya çıkmaktadır, yoksa devlet organlarından halka doğru olan etki sonunda değil... Bu şu demektir ki devlet organları halk iradesinin oluşumu üzerinde çaba göstermekten, kural olarak, yasaklanmışlardır başka deyimle halk iradesinin oluşumu, ilke olarak devlet organlarının, devlet örgütlerinin etkisi dışında kalacaktır. Yasama, yürütme organının veya yönetimin halk oyunun oluşumuna karışması, halk oyunun ve iradesinin devlet organları karşısında serbest ve açık olarak oluşması gerektiği ilkesiyle, ancak ve ancak bu karışmanın Anayasa'ya dayanan bir nedenle haklı gösterilebildiği ölçüde bağdaşabilir. Örneğin, halk oyunun seçimlerde Anayasa'ya uygun bir irade oluşumunu sağlamak başka deyimle Anayasa'nın doğrultusuna aykırı bir irade oluşumunu önlemek ya da hükümet veya yasama çalışmalarını halka duyurmakta olduğu gibi ayrı durumlarda böyle bir işe karışma, Anayasaya uygun görünebilir.

Az önce de belirtildiği gibi, demokrasi halkın devlet organları üzerinde egemen olduğu bir düzeni anlatması açısından, her kuraldan önce Anayasa'nın başlangıç hükümleriyle 2. maddesi hükmü uyarınca Türk Devletinin demokratik bir devlet olması ilkesi halk iradesinin ve halk oyunun oluşunun da devlet organlarının etkili olmamasını gerektirir. Bundan başka, Anayasa'nın 4. maddesini egemenliğin, bağımsız ve koşulsuz Türk Ulusunun olduğu ve ulusun egemenliğini, Anayasa'nın koyduğu kurallar uyarınca yetkili organlar eliyle kullanacağı ilkesi de, ulusun iradesinin veya ulusun oyu demek olan kamu oyunun devlet organlarının etkisi dışında oluşmasını zorunlu kılar. Bunun tersinin düşünülmesi, bir bakıma ulusun vekili durumunda olan ve bundan Ötörü onun buyruğu altında sayılması gerekli bulunan organların müvekkillerini dolaylı olarak kendi buyrukları altına almak istemeleri demek olur ki böyle bir vekil ve müvekkil ilişkisi, özel hukuk alanında bile hukuka uygun sayılamaz. Bundan başka, Anayasa'nın basın özgürlüğü ile ilgili olarak koyduğu sansür yasağı, haber düşünce ve kanıların serbestçe yayımlanmasını engelleyici veya zorlayıcı nitelikte siyasal, iktisadî, malî veya teknik sınırlandırmalar konulması yasağı, halkın basın dışı haberleşme araçlarından yararlanıp düşünce ve kanılara ulaşmasını ve kamu oyunun

Esas Sayısı:1968/26
Karar Sayısı:1969/14

serbestçe oluşumunu köstekleyici kayıtlamalar koyma yasağı (Anayasa Mad. 22., 23., 26) ile radyo ve televizyon istasyonlarının özerk bir kamu kuruluşu biçiminde örgütlenmesine, her türlü radyo ve televizyon yayınlarının yansızca yapılmasına ilişkin ilkeler, (Anayasa Mad. 121) devlet organlarının halk iradesinin ve kamu oyunun oluşumunu etkisi altında tutamayacağı düşüncesine dayanmaktadır.

Halk iradesinin ve oyunun devlet etkisi dışında ve serbestçe oluşumunu öngören Anayasa buyruğu, siyasal partilerin bu yoldaki çalışmaları dolayısıyla, onların birer devlet kurulu durumuna sokulmalarına engeldir ve onların örgütlenmiş devlet yapısı alanı içine alınmalarını yasaklamaktadır. Partilerin akçe ihtiyaçlarının tümünü veya üstün bir bölümünü devletin karşılaması partilere devlet sorumluluğu yükleyecek ve onların eylemli olarak devlet örgütü içine girmiş gibi bir duruma sokacaktır. Böyle bir yardımla devlet organları, halk oyunun ve iradesinin oluşumu üzerinde etkili olabilecektir. Anayasa bakımından herşeyden önce partilerin halk oyunu ve iradesini serbestçe ve devlet etkisi dışında oluşturmaları gereği, partilerin her ne olursa olsun kurulmaları ve yaşatılmaları gereğinden daha üstün bir değer göstermektedir ve partiler devlet örgütü içinde birer varlık sayılmadıkları ve Anayasa organlarının partilere malî kaynak sağlama yolu ile halkın oyunu ve (iradesinin oluşumu üzerinde etki sağlamaları, Anayasa'nın partilerden beklediği işin görülmesine engel olacağı için, bu durum Anayasa'ya aykırılık yaratacaktır, başka deyimle Anayasa'mıza göre ancak Anayasa organlarının etkisi dışında kalarak halk oyunu ve iradesini oluşturan partiler, demokratik yaşantının birer vazgeçilmez varlığıdır.

4- Partilere bütçeden para ödenmedikçe onların siyasal çalışmalarını yapamaz duruma düşecekleri ve demokrasinin ülkede işlemez olacağı düşüncesi dahi böyle malî yardımı haklı ve Anayasa'ya uygun göstermek için yeterli değildir. Böyle bir düşünce, yurttaşların siyasî parti kurma ve yaşatma yolunda yetenekten ve eğilimden yoksun buldukları anlamına gelir. Oysaki siyasal parti olmazsa yurttaşlar bugün için iradelerini açığa vurup siyasal kararlar veremez ve devlet organlarının siyasal nitelikteki kararları üzerinde de yeterince etki sağlayamaz.

Siyasal partiler devlet yardımı yapılmasını haklı göstermek üzere onların ödevlerini konularına yabancı malî kaynaklardan bağımsız olarak yapabilmeleri düşüncesi dahi ileri sürülemez; çünkü Anayasa'nın partilere ilişkin maddeleri hükümleri, partilerin devlete karşı özgür olmalarını güvence altına almak ereğine yönelmiş ise de, bu hükümlerden hiç birisi malî bakımdan güçlü olan özel kişilerin veya işletmelerin ya da birliklerin etkilerine karşı herhangi bir koruma ereğini gütmüş değildir. Anayasa'da partilerin gelir kaynakları üzerinde Anayasa Mahkemesine hesap verme yükünün konulması ile de özel kişilerin partiler üzerinde malî etkisi yasaklamak istenmiş değildir. Herhangi bir partinin, herhangi bir iktisadî çevreden para almasına Anayasa açısından hiç bir engel yoktur. Devlet ne para verirse versin iktisadî kuruluşlar ondan daha çoğunu her zaman verebilirler. Bundan başka bir takım iktisadî toplulukların çıkarlarının siyasal alanda savunulması için kurulmuş olan partilere yardım etmeleri olağandır. Belli iktisadî görüşlerin savunulması için siyasal parti kurulması, Anayasa'nın öngördüğü ilkelerle çatışmadıkça yasak olmadığı için bu görüşleri benimseyen iktisadî çevrelerin böyle bir partiye yardım etmeleri olağan bir durum ve doğal haklarıdır. Demek ki devlet yardımının bir takım iktisadî güçlerin yardım yolu ile yapacakları etkiden siyasal partileri kurtaracağı düşüncesi, hem sosyal yaşantının gerçeklerine uygun bulunmaması bakımından, hem de Anayasa'nın devlet organlarından başka güçlere karşı siyasal partileri güvence altında bulundurmamak ereğini gütmemiş olması bakımından benimsenmem eğer değer bir görüş niteliğinde değildir.

5- Yasama meclisleri üyelerine veya yasama meclisi komisyonlarında görev almış bulunan üyelere ödenek verilmesi nedeniyle dahi siyasal partilere yardımda bulunulması haklı gösterilemez; çünkü gerek yasama meclisi üyeleri, gerekse yasama komisyonlarında görevli üyeler bir kamu

Esas Sayısı:1968/26
Karar Sayısı:1969/14

hizmeti, bir devlet işi görmektedirler. Böyle bir iş görenin emeği karşılığında bir para alması genel kural gereğidir.

Hâkimlerin yüzde yüz yansızlık içinde karar vermeleri gerekli iken onların devlet organlarına karşı bağımsızlıklarına dokunmayacağı dahi ileri sürülemez. Bir kez hâkimler devlet örgütü içinde bulunan devlet görevleridir. Siyasal partiler ise kamu işleri gören ve devlet örgütü içinde bulunan kuruluşlar değildir. Bundan başka, hâkimlerin bir takım Anayasal tedbirler alınıp siyasal iktidarla ilişkileri kesilmedikçe gerçekten bağımsızlığa ve yansızlığa kavuşmadıkları tarihçe gerek ülkemizde, gerek başka ülkelerde görülen uygulamalar sonucunda ortaya çıkmış bir gerçektir. Bundan başka mesleğine girdiği günden beri yansızlık havası içinde yoğurulmuş ve kendim yetiştirmiş olan bir hâkim ile belli amaçlar ve belli görüşlerin ve yerine göre belli yasaların savunucusu olarak kurulmuş bulunan partileri yönetenlerin aynı yetişme durumunda oldukları ve hâkimler gibi yansızlıkla yoğurulmuş buldukları ne düşünülebilir, ne de böyle bir kabul dış sosyal ve siyasal gerçeklere uygun sayılabilir. Yan tutmağa alışmış olan bir kuruluşun veya kuruluş yöneticisinin bir takım etkiler altında kalarak savunmak istediği amacın dışında amaçlara kayması, genellikle düşünülebilir. Hele malî durumu güçsüz olan bir takım partilerin yöneticilerinin partinin amacına aykırı yolları veya düzenlemeleri benimsemeğe sapabilmeleri pek zor olmasa gerektir.

Şunu belirtelim ki gerek bizde gerek başka ülkelerde uzun yıllardanberi devlet yardımı olmaksızın birçok partiler kurulmuş, yaşamış ve bunlardan bir bölüğü ülkelere çok büyük iyilikler etmişlerdir. Yığınlar veya topluluklar kendi düşünce ve çıkarlarını benimseyip savunan partileri her zaman desteklemiş ve yaşatmışlardır. Buna göre devlet yardımı olmazsa demokratik düzenin vazgeçilmez varlıkları olan siyasal partilerin kurulup gelişemeyecekleri gerekçesi, sosyal gerçekler karşısında doğru sayılmaz.

6- Alman Anayasa Mahkemesinin 2. Dairesinin yukarıda özetlenen gerekçelere benzeyen gerekçelere dayanan 19/7/1966 günlü kararı Entscheidung des Bundesverfassungsgerichts 20. Band 1967 J. G. B. Mohr. Tübingen S 98 ve sonu.) ile bizim Anayasa'mızdaki benzeyen Batı Almanya Anayasa'sının hükümlerine dayanarak sayasal partilere devlet bütçesinden para ödenmesinin Anayasa'ya aykırı olduğunun benimsenmiş bulunması dahi, burada savunulan görüşün doğruluğunu belirten ayrı bir kanıttır.

Sonuç : Devlet bütçesinden siyasal partilere ödenek verilmesi Anayasa'ya aykırıdır ve bundan ötürü çoğunluğun devletçe partilere para ödenmesinin Anayasa'ya aykırı olmadığı yollu görüşüne karşıyız.

Üye
Salim Basol

Üye
Muhittin Taylan

Üye
Recai Seçkin

KARŞI OY YAZISI

Siyasî Partilere devletçe yardım edilmesinin ilke olarak Anayasa'ya aykırı olmadığı, Mahkememiz kararıyla belirtilmiştir. Bu ilkenin uygulama ölçü ve koşullarının düzenlenmesine

Esas Sayısı:1968/26
Karar Sayısı:1969/14

ilişkin hükümleri yönünden Siyasî Partiler Kanununun 74. maddesi iptal edilmiş ise de işbu maddenin bu nedenle de Anayasa'ya aykırılığı bulunmadığı görüşündeyiz;

Mahkememiz kararın iki numaralı bölümünde "... 648 sayılı Kanunun 74. maddesini değiştiren 1017 sayılı Kanunun Birinci Maddesi Siyasî Partileri bir önceki milletvekili genel seçimlerine girenler, milletvekili genel seçimlerine henüz girememiş bulunanlar olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Milletvekili genel seçimlerine girmiş siyasî partilerin devlet yardımından yararlanabilmeleri için bir önceki milletvekili genel seçimlerinde geçerli oyların Türkiye çapında % 5 ni veya daha yukarısını almış olmaları şarttır. Bu durumdaki siyasî partiler 6 aşama içinde sınırlanmışlardır." denmekte ve partilerin seçimlerde alınan oy ölçüsünde kazanacakları yardım miktarları gösterildikten sonra "... görülüyor ki dava konusu hüküm, koyduğu bir takım kayıtlarla siyasî partileri ikiye bölmüş bunlardan bir bölümüne devletçe yardım edilmesini sağladığı halde öteki bölümüne böyle bir olanaktan yoksun bırakmıştır. Siyasî partilere devletçe yardım bir zorunluğun sonucu ise bu zorunluk siyasî partilerin bir bölümü bakımından değil, tümü bakımından var demektir. Devlet yardımında siyasî partiler arasında ayırma gidilmesi yardımın kapsamı dışında bırakılanları, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları durumuna düşürür. Böyle bir tutumun Anayasa'nın koyduğu ilke ile (Madde 56 uyuşması mümkün değildir." Gerekçeleri ilâve olunmaktadır.

Bu görüş büyük küçük siyasî partilerin tümünün eşit bulunduğu ve yardımında bunların hepsine eşit olarak yapılması gerektiği esasına dayanmaktadır.

Bu inışteki isabeti, bilim Anayasa hükümleri Anayasa hazırlıklarına ilişkin belgeler ve Mahkememizin kararları ortamında incelemek gerekmektedir.

a) Bilim alanı :

Sayın Payaslıoğlu'nun "Siyasî Partiler" adlı kitabında, özet olarak, siyasî partilerin 3 unsuru bulunduğu, a) Beşeri unsur, b) Bunların vücuda getirdikleri teşkilât c) Devlet iktidarım ele geçirerek gerçekleştirmek istedikleri doktrin ve program olduğu, siyasî partilerin faaliyetlerini müsmir kılmak ve gayelerine erişmek bakımından kitlelerin arasına mümkün olduğu kadar girmek hususundaki temayüllerinin partinin memleket ölçüsünde yaygın bir teşkilata sahip olmalarım zorunlu kıldığı ve bu teşkilâtın işletilmesinin büyük miktarda paraya ihtiyaç gösterdiği demokrasinin halk idaresi ve halkın da fertlerden teşekkül etmekte olduğu demokrasinin, fertlere kamu işlerinin görülmesi hususunda sağlanacak tesir nispetinde gerçekleştirilmiş olacağı, fert münferit kaldıkça hiç bir zaman önemli tesir icra edemeyeceği, partilerin, fertleri toplayıp teşkilatlandırmak suretiyle bunları kamu hizmetlerinin yürütülmesindeki ana temayül ve kanaatlarım ortaya çıkaracağı, seçimlerin ve parlamento müzakerelerinin huzurunu sağladığı kamu işlerinin yürütülmesine iştirak demek olan siyasî hürriyetin böylece gerçekleşeceği, siyasî partilerin başlıca 3 fonksiyonu olduğu ve bunların;

- a) Seçimlerdeki fonksiyonu,
- b) Hükümetteki fonksiyonu,
- c) Yetiştiricilik ve eğiticilik fonksiyonu bulunduğu,

Seçimlerdeki rolü itibariyle demokratik rejimin vazgeçilmez elemanları addedildikleri partilerin umumî efkârı temsil ettikleri gibi hükümet icraatını ve meclis faaliyetlerini de etkiledikleri bildirilmektedir.

Sayın Coşkun San'da "Siyasî Partilerin Kapatılması" adlı kitabında "Zamanımızda modern demokrasiler az veya çok, parti devleti karakterine bürünmeğe ve siyasî partilerin halkın, devlet varlığı üzerinde siyasî bir etki sahibi olmalarını sağlaması sonucunda Kara Avrupa'sının bazı harp

Esas Sayısı:1968/26
Karar Sayısı:1969/14

sonrası Anayasalarında, modern demokrasinin parti devleti esasına dayanan bünyesini Anayasa müessesesi olarak düzenlenmesine yol açmıştır. Partiler, halk oyunun belirmesinde bir Anayasa organı görevini yerine getirmek suretiyle Anayasa yapısının zarurî unsurları durumundadırlar." demektir.

Bu izahlar, partilerin sadece kanun önünde varlık kazanmalarının değil fonksiyonlarının önemli olduğunu göstermektedir. Parti teşkilâtı, yurdun her tarafında, hiç değilse kamu hizmetinin görülmesinde yararlı hale geldiği kabul edilebilecek ölçüde bazı bölgelerde kurulmuş olmadıkça ve tüzüğü ile programının halkın belirli bir kısmı tarafından benimsendiği görülmedikçe partiler, sadece adları ile parti olarak kalacaklardır. Siyasî hürriyetlerin kullanılmasında ve halk idaresinin gerçekleşmesinde rol alamamış, varlıklarını hizmet partisi kertesine getirememiş olan partiler, millî iradenin gerçekleştirilmesine kamu idaresinin denetlenmesine yardımcı ve sonuç olarak kamuya yararlı bir parti olarak kabul edilemeyeceklerdir. Çünkü partilerin unsurları doğmamış ve fonksiyonları kamu düzeninde yerini almamıştır.

b) Anayasa hükümleri :

56. maddemizin üçüncü fıkrası "Siyasî Partiler, ister iktidarda ister muhalefette olsunlar demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurlarıdır." hükmünü taşımaktadır.

Fıkırada bütün siyasî partiler değil, onların iktidarda ve muhalefette bulunanları ancak demokratik siyasi hayatın vazgeçilmez unsurları olarak kabul edilmiştir. Bir parti, seçime girip Büyük Millet Meclisinde üye bulundurmadan ve parlamentodaki üye sayısına göre çoğunluk ve azınlık derecesi anlaşılmadan iktidar veya muhalefette olduğunu düşünmek çok güçtür. Bir partinin iktidar veya muhalefette bulunduğu belirmesi için seçime girmesi, parlamentoda sandalye kazanması gerekir. Bu nedenle Anayasa'mızın bu hükmü, daha çok demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları olarak seçime girmiş, parlamentoya üye göndermiş, oradaki sandalye sayısına göre iktidar veya muhalefette bulunduğu ortaya çıkmış, bulunan partileri kapsar.

Anayasa'mızda partilerden bahseden diğer hükümlere gelince :

Madde 84/1- Meclislerin başkanlık divanları, o meclisteki siyasî parti gruplarının kuvvetleri ölçüsünde divana katılmalarını sağlayacak şekilde kurulur.

Madde 85/2- İçtüzük hükümleri, siyasî parti gruplarının meclislerin bütün faaliyetlerine kuvvetleri oranında katılmasını sağlayacak yolda düzenlenir. Siyasî parti grupları en az on üyeden meydana gelir.

Madde 149- Cumhurbaşkanı; son milletvekili genel seçimlerinde muteber oy sayısının en az % 10 unu alan veya Türkiye Büyük Millet Meclisinde temsilcisi bulunan siyasî partiler veya bunların meclis gurupları; Kanunların veya Türkiye Büyük Millet Meclisi iç tüzüklerinin veya bunların belirli madde ve hükümlerinin Anayasa'ya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde doğrudan doğruya iptal dâvası açabilir.

Anayasa'mızın bu hükümlerinden ilk üç maddesinde doğrudan doğruya parti faaliyetleri olarak sadece parlamento İçkideki faaliyetlerinden bahsedilmekte ve 149. maddede kanunlar aleyhine iptal dâvası açma hakkının son milletvekili seçimine girmiş ve muteber oyun en az yüzde onunu almış olan partilere tanımakta ve seçime girmemiş partilere bu hak verilmemiş bulunmaktadır. Çünkü bu partiler henüz siyasî hayata girmemiş ve demokratik düzende bir fonksiyona sahip bulunmamışlardır.

Bu maddeler, partiler arasında eşitlik diye bir ilke olmayacağını da delilidirler. Partiler Parlamentoda "Güçleri oranında çalışmaya ve divana katılıyor. İptal dâvası içinde aldıkları oy

Esas Sayısı:1968/26
Karar Sayısı:1969/14

nispetinde hakka sahip olabiliyorlar. Bu haklara, parti oldukları için değil, halk denebilecek bir millet grubunu temsil ettikleri için sahip oluyorlar. Partilerin tümü arasında eşitlik, bu maddelerde saklı Anayasa ruhuna da aykırı düşen bir kabul olarak beliriyor.

Anayasa hazırlıklarına ilişkin belgeler

1- Anayasa'mızın 56., 57. maddelerine benzer hükümler taşıyan Federal Almanya Anayasa'sının 21. maddesi gereğince hazırlanması gereken Siyasî Partiler Kanunu tasarısı için 18 kişilik ilim heyetince düzenlenen rapora göre Partiler Kanununa; partilerin tanımlanmasına ilişkin hükümler arasında Milletvekili seçimine katılma zorunda olduklarının, parlamento içi siyasî iradenin belirmesine vasıtasız şekilde katılmalarının, güdecekleri siyasî hedef ve programlarını tesbit etmeleri gerektiğinin, partilerin asgari bir istikrar ve süreklilik ölçüsünü taşımalarına ihtiyaç bulunduğu, hükümler halinde konulması mütalâa edilmiş ve bunlardan sonuncunun delili olarak da a) Parlamentoda temsil edilmiş, b) Asgarî bir teşkilâta, c) Devamlı bir hukukî kişiliğe" sahip olmaları gösterilmiştir. Yine bu raporun siyasî partilerin iç düzeninin demokratik esaslara uygunluğunun sağlanması için gösterilmiş bulunan sebepler arasında (2 - partinin mekân bakımından teşkilâtlanması ve her kademeye muhtariyet tanınması) hususu da yer almaktadır. Bu raporda, ayrıca partilerin Alman Bütçesinden yardım alabilmeleri için parlamentoda üye bulundurmaları koşulu da öngörülmüştür.

İptal edilen 74. maddenin öngördüğü ölçüler, bu ilmî rapordaki esaslara tamamiyle uygundur.

2- Anayasa'mızın hazırlanmasında görev almış bulunan Siyasal Bilgiler Fakültesi İdarî ilimler Enstitüsünün tasarısında ise "Bugün bütün siyasî bilimcilerin üzerinde anlaştıkları bir keyfiyettir ki siyasî partisiz demokrasi olamaz. Çünkü;

a) Siyasî partiler halk kitlelerinin çeşitli ve dağınık fikir ve özlemlerinin devlet idaresine tesir eden belli prensipler ve programlar halinde belirmesini sağlarlar.

b) Modern devlet idaresine hâkim olması gereken prensipleri halka yaymağa hizmet ederler.

c) Memlekette demokrasiyi yürütecek liderleri yetiştirecek bir ortam yaratırlar.

ç) Ehliyetli adaylar göstermek suretiyle seçimlerde isabet sağlamağa hizmet ederler.

d) Seçimli devlet organlarındaki üyeleri vasıtasıyla devlet idaresi üzerinde millî murakabenin sağlanmasına hizmet ederler.

e) Siyasetle ilgiyi taze ve canlı tutarlar, siyasî tecrübeyi artırarak halkı yetiştirirler.

Demokraside bu esaslı hizmetleri yerine getirecek başka bir mekanizma mevcut değildir... Millî murakabe şarttır. Bu murakabe parlamentoda iktidar partisinin kendisini denetlemesi ve muhalefet partileri vasıtasıyla yapılır." esasları yer almaktadır.

Yukarıdaki Anayasa metinleri, Anayasa hazırlık çalışmaları, partiler kanununa ilişkin bilim araştırmaları, birleşik olarak partilerin önemine, kanun önünde varlık kazanmalarını değil partilere düşen hizmet alanındaki varlıklarını esas almışlardır.

Anayasa'mızın 57. maddesi gerekçesinde de Devlet hayatında olağanüstü bir role sahip olan..." ibaresiyle siyasî partilerden bahsedilmekte ve böylece partilerin öneminin, devlet hayatındaki olağanüstü rolleri ile doğmuş bulunduğu açıklanmaktadır.

c) Mahkememiz kararları :

Esas Sayısı:1968/26
Karar Sayısı:1969/14

1- Bu kararımızın birinci bölümünde partilerin niçin önemli oldukları aşağıdaki cümlelerle açıklanmaktadır.

"Anayasa'nın siyasî partilere verdiği büyük önem, onların göreceği işle orantılıdır ve yerindedir. Siyasî partiler, 648 sayılı Kanunun birinci maddesinde de tanımlandığı üzere toplum ve devlet düzenini, kamu faaliyetlerini, belirli görüşleri yönünden yönetmek, denetlemek ve etkilemek için sürekli çalışan kuruluşlardır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği ve mahallî idareler seçimleri bu çalışmalarında onların başlıca yollarıdır."

Bu cümleler çok açıktır. Partilerin adları ile değil, görecekları işlerle orantılı olarak önemleri olacağı, partilerin sürekli çalışan kuruluşlar tarzında bulunacakları ve çalışma yollarının Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyeliği ve mahallî idareler üyelikleri açık gösterilen çabalar olduğu belirtilmektedir.

Demek oluyor ki kararımızın birinci kısmı gereğince partiler, görecekları işlerle Anayasa'mızdaki büyük önemi kazanırlar ve partilerin çalışmalarının ilk şartı. Büyük Millet Meclisi ve mahallî idareler seçimlerine katılmaktır. Kararın bu bölümünün kesinliği ile ikinci bölümündeki büyük küçük, seçime katılsın katılmasın, parlamentoda üyesi bulunsun bulunmasın bütün partiler devlet bütçesinden yapılacak malî yardım yönünden eşit muameleye tabi tutulmalıdırlar şeklinde ki hükmü bağdaştırmak çok güç olmaktadır. Kararın birinci bölümünde, partilerin hangi işleriyle kamu yararı sağladıkları da açıklanmaktadır. Bu bölümdeki (Demokrasi düzeninin işleyişi, hatta devletin yönetilmesi yolundaki kolaylaştırıcı ve hazırlayıcı bütün bu ve benzeri faaliyetlerin kamu yararına niteliği, tartışmayı gerektirmeyecek bir açıklıkla ortadadır... Öte yandan çalışmalarını üyelerinin olağan yardımları ile sürdürmeyen siyasî partiler paraca güçlü bir takım kişi ve kuruluşların etki ve baskısı altına düşmek ve soysuzlaşmak tehlikesiyle de karşılaşılır. Böyle bir tehlikeyi devletin yardımı uzaklaştırabilir, yardımda bu bakımdan kamu yararı bulunduğu söz götürmez." cümleleriyle kamu yararının parti faaliyetleriyle doğacağı ve malî yardımın parti çalışmaları için gerektiği esasları belirtilmektedir.

Kararımızın birinci bölümü o kadar açıktır ki hangi partilerin Anayasa'mızın 56. maddesinin üçüncü fıkrasında öngörülen siyasî hayatın vazgeçilmez unsuru olabileceği ve yine hangi partilerin kamuyu yararlı oldukları ve kendilerine yardım gerektiği hususunda başkaca yazmaya ve söylemeye yer yoktur denebilir.

2- 306 sayılı Milletvekili Secimi Kanununun 11, 13. maddelerinin iptaline ilişkin olan 1963/171" esas sayılı dâva dolayısıyla verilmiş bulunan 1965/13 sayılı kararımızda "... nispi seçim düzeninde önemli olan kişiler değil partilerdir. Oyların tümüne yakın sayısını partiler toplar. Seçmenin oyunu korumak ve değerlendirmek, bu nedenle de seçime girecek partilerde ve aday listesinde belirli bir nitelik ve seviye aramak kanunun başlıca kaygusu ve ereği olmalıdır. Aksi halde bazı şüpheli, serüvenci kimselerin kimi seçim çevresinde parti adı altında bir takım kuruluşlar meydana getirmeleri, vaktin darlığının içyüzlerinin ortaya çıkmasına engel olmasından yararlanarak seçmenleri aldatmaları daima mümkündür ... seçme ve seçilme haklarını kullanacak kişiler için kanun nasıl bir takım şartlar ve nitelikler arıyorsa, seçime girecek siyasî parti için de gerekli ölçüleri koymuş ve açıklanmıştır. Bu ölçüler, ayırt etmeksizin bütün partileri kapsamaktadır. Bir partinin ölçülerin işaretlediği seviyeye varmasını engelleyecek sınırlarda konulmuş değildir. Böyle olunca bir üstünlük ve eşitsizliğin sözü edilemez. Bir partinin zamandan, tecrübelerden, geçmiş hizmetlerden, yahut kendi özelliğinden doğmuş bir üstünlüğü varsa, bu onun kazanılmış hakkıdır; böyle bir hakkın, hukukî eşitsizlik olarak nitelendirilmesi mümkün değildir ...

Madde 56/3- Siyasî partiler ister iktidarda isler muhalefette olsunlar demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları saymaktadır. Böylece yüce ve şerefli bir mevkiin, o oranda yüküm

Esas Sayısı:1968/26
Karar Sayısı:1969/14

ve sorunları olması gerekir. Partilerin bu yüküm ve sorunları karşılayacak niteliklere yönelmek kanunların başlıca ereğidir. Şu duruma göre de Anayasa'nın 56. maddesinin üçüncü fıkrası, davacının iddia ettiği gibi, inceleme konusu hükümlerin iptallerine dayanak değil, ancak yürürlükte bulunmalarına gerekçe olabilir ..." denmekle partilerin belirli bir seviyeye ve niteliğe gelmedikçe bazı hakları kullanamayacaklara, yüküm ve sorumluları ölçüsünde haklara sahip olacakları belirtilmiştir. Bu kararın dayandığı esaslarada, karşı olduğumuz bu kararın esaslarına aykırı düşmektedir.

Anayasa'mız 56. maddesiyle 648 sayılı Partiler Kanununun 6. maddesi hükümlerine göre siyasî partiler milletvekilliğine seçilme yeterliğine sahip 15 Türk vatandaşı tarafından kurulur. Kuruluş bildirisinin İçişleri Bakanlığına verilmesi ile tüzel kişi kişiliklerini kazanırlar ve serbestçe çalışmaya başlarlar. Bu aşamada bulunan partilerle iktidar ve muhalefette yerlerini almış diğer partiler hiç şüphe yoktur ki kanun önünde eşittirler. Anayasa'ya ve kanunlara saygılı oldukları sürece devlet bütün partileri ve çalışmalarını korumakla yükümlüdür. Devlet bütçesinden malî yardım nedeni ise ayrıdır. Anayasa'mızın 61. maddesi gereğince kamu gelirlerinden harcama yapılabilmesi, ancak kamu hizmetinin görülmesi ve kamu yararının sağlanması için mümkün olabilir. Bunların olmadığı yerde kamu gideri düşünülemez. Bu prensibe göre de hizmetleriyle kamuya yararlı hale gelmeyen partilere kamu gelirlerinden yardımın yapılmaması gerekmektedir. Bir partinin, kanun önünde kurulmuş olması ile değil, millet ölçüsünde değilse bile onun önemli bir kısmı tarafından tüzük ve programının benimsenmesi, üyeleri arasına girilmesi ve onlardan sonra yurdun birçok yönlerindeki taraflarınca kurulacak teşkilâtın artması ile parti olarak anlaşılırsalar bile kamu idaresini etkileme, yönetme ve böylece kamu yararına hizmet etme güçlerine sahip değildirlere. Hatta yeni kurulan partilerin kamuya yararlı olmaları şöyle dursun, zararlı olmaları bile mümkündür. Meclis Başkanlık Divanının kuruluşunda ve meclislerin parlamento içi çalışmalarında Anayasa'mızın 84. ve 85. maddeleriyle parti gruplarına verilen görev, 56. maddenin üçüncü fıkrası ile belirtilen siyasî partilerin önemini açıklar. Durumdadır. Demokrasi rejiminin, siyasî partiler çalışması arasındaki denge rejimi olduğu prensibinin gerektirdiği bir kural nedeni ile parti grupları parlamentodaki bütün teşekküllerde yerlerini alacak, parlamentonun bütün çalışmalarına katılacaklardır. Halkın bütününün istek ve düşüncelerinin mecliste ve meclis çalışmalarında etken olmaları, grupların bu şekilde parlamenter hayata katılmaları ile ve parlamento dışındaki halkın istek ve düşüncelerinin, parti teşkilât kademeleri vasıtasıyla meclise yansıtılması ile mümkün olacaktır. İktidar ve muhalefetin, yurdun her köşe ve bucağındaki teşkilâtları aracılığı ile memleket sorunlarını parlamentoya getirmeleri ve onun hürriyet dolu havasında kolaylıkla ortaya koyabilmeleri ile halk idaresi gerçekleşebilir. Yalnız parlamento çalışmalarına güçleri oranında katılacaklardır.

Partilerin parlamento içerisindeki temsilcileri ile yapılan çalışmaları, bütünü ile kamu görevi niteliğindedir. Meclisler içinde bulunan parlamenterlerle gruplarına halkın istek ve düşüncelerini yansıtan parti teşkilât kademeleri ise kamu yararı sağlamaktadır. Birinciler kamu hizmetleri yönünden bütçeden ödenek alırlar, ikinciler de kamu yararını sağladıkları içindir ki kamu giderlerini bir araya getiren bütçeden yardım almaya hak kazanırlar. Kamuya yararlı görev yapmayan ve yurt çapında bu hizmeti yapacak ölçüde henüz teşkilât kurmamış olan partiler, diğer Partilerle beraber eşit şansa, kanunlar önünde eşitliğe sahip olsalar bile kamu gelirinden yardıma hak kazanmış sayılmazlar. Bunlardan kamu yararını sağlayanlar karşısında, sağlamayanların eşitlik iddia etmeleri, haksız bir istek olmaktan ileri gidemez. Bunun için 74. maddenin iptal edilmiş hükümlerindeki, partilerin önceki seçime girme, mecliste üyeleri bulunması koşullarına ve yardım nispetinin parlamentodaki üye sayısı nispetinde olacağına ilişkin kurallarında Anayasa'ya aykırılık bulunmadığı gibi kendilerine yardım edilmeyen partileri demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları durumuna da düşürmez. Yardımın nedeni yukarıda belirtildiği gibi parti olmak değil partilere düşen kamuya yararlı görevleri görmektedir. Nasıl yurttaşlar siyasî haklarını kullanmak

Esas Sayısı:1968/26
Karar Sayısı:1969/14

için belirli bir yaşa gelmek zorunluğunu taşımakta ve bu zorunluluk onları siyasî haktan yoksun tanımak şeklinde kabul edilmemekte ise kamuya yararlı olmak için kurulmuş olmasına rağmen hizmet ölçüsünde teşkilâtını kuramamış, üyelerini toplayamamış ve halkın belirli bir çoğunluğunun düşünce ve isteklerini kanalize edememiş olan partilerin yardıma hak kazanmamış sayılmaları, onları demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları durumuna getirmez.

Kararımızın bir kısmında "Devlet yardımı yönünden siyasî partiler arasında ayırım yapılmasına gidildimi, değişmez, nesnel ölçüler bulma güçlüğü veya bu türlü ölçülerden kaçınma eğilimi zamana ve ihtiyaca göre yeni ölçüler bulup getirme çabası kendini gösterebilir. Milletvekili genel seçimlerine girmemiş siyasî partilerin devlet yardımından yararlanabilmesi için 648 sayılı Kanunun geçici 4. maddesinin ikinci fıkrasında Millet Meclisinde grupları bulunması koşulu benimsendiği halde 1017 sayılı Kanunda bu ilke bir yana bırakılmış ve yardımdan yararlanabilecek siyasî partinin Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının en az yüzde beşine sahip olması ve il ve ilçe merkezlerinin en az üçte birinde parti yönetim kurulunu kurmuş bulunması zorunluluğu hükme bağlanarak ortaya yeni bir ilke çıkarılmıştır. Hele nesnel ve değişmez olmayan böyle ölçüler Türkiye Büyük Millet Meclisinde oy çokluğunu elde tutan topluluğun dilediği biçimde, belirli bir siyasî partiyi kayırma, veya güç duruma düşürme yahut bu iki ereği birden gerçekleştirme olanağının sağlanmasına yol açar ve devlet yardımını keyfiliğe doğru yönelir. Böyle bir durumun ise siyasî partiler arasında genel olarak ayırım gözetmeyen Anayasa'ya aykırılığı ortadadır." gerekçesine dayanılmaktadır.

Bu gerekçedeki anlayışa da siyasî partilere devlet bütçesinden yardım yapılabilmesi için sadece partilerin kanun ölçüsünde kurulmuş olması yeterliğine; partilere yardım için onların sosyal ve siyasal ereklere uğruna Anayasa ve siyasal hukuk ile kendilerine verilen fonksiyonel hizmetleri görmeğe başlamış olmaları ya kamu yararını sağlamağa başlamaları koşullarının gerçekleşmesi nedenlerine yer verilmemiş bulunmasına dayanır. Yardım için sadece kuruluşun yetmediği ve gösterilen koşulların nedenlerinin dayanakları gösterilmek suretiyle yukarıda açıklanmıştır. Burada partiler arasında ayırım yapabilmek için nesnel ve değişmez ölçüler bulma güçlüğü ile 648 sayılı Kanunun 74. maddesi ile geçici 4. maddesinin re 74. maddenin 1017 sayılı Kanunla değiştirilen hükümlerinin benimsendiği ölçü-erin nesnel ve kolay değişir olduklarına ve bu yüzden de çoğunluğu elde tutan partinin keyfiliğe gidebileceğine ve bu durumun Anayasa'ya aykırı bulunduğuna ilişkin sorunlarını incelemek gerekiyor.

A) Yazılı maddeler hükümlerine göre siyasî partilere yapılması öngörülen yardım ölçüleri nesnel değil midir'

Bu hükümlerdeki bir önceki seçime girmiş ve o seçimde kullanılan oyların yüzde beş ve daha yukarısını kazanmış olmak, genel seçimlere girmemiş olan partiler için Büyük Millet Meclisi Üye tam sayısının % 5 ine sahip ve illerle ilçelerin 1/3 de parti yönetim kurullarını kurmuş bulunmak gibi koşullar öngörülmüştür. Bu koşullar bir partinin kişiliğine ve her hangi bir partinin özelliğine ilişkin olmadıklarına göre tamamen (Nesnel) objektiftirler. Çünkü partiler her seçim sonunda aldıkları oy yönünden seçim tablosundaki yerlerini değiştirecekler, önce az oy ilanlar sonraki seçimlerde daha çok oy almak suretiyle tablonun üst kısmında yer alabilecekler, il ve ilçelerdeki teşkilâtlarını genişleterek B. M. M. deki üyelerini artıracaklar ve böylece 648 sayılı Kanunun 74. maddesiyle geçici 4. maddesindeki daha üst yardım alma imkânını sağlayacaklardır. Ölçülerin hiçbirisi partilerden herhangi bir partiyi hedef tutmadığına göre nesnel olduklarından şüphe edilemez. Bu koşullarda iktidar ve muhalefet diye bir ayırım bulunmadığı gibi kişiliğe ve muayyeniyete götüren bir ölçüde bulunmamaktadır. Bu yönleriyle ölçüler subjektif ve enfüsi değildir. 1965/13 sayılı kararımızın yukarıya alınmış olan gerekçesi bu görüşü perçinlediği gibi Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinin siyasî partiler kanunu tasarısı için verdiği raporun birinci bölümünün sekizinci kısmındaki (Siyasî partilerin kamu hizmet ve tesislerinden faydalanmaları söz

Esas Sayısı:1968/26
Karar Sayısı:1969/14

konusu olduğu takdirde eşitlik sağlanmalıdır. Ancak bu eşitlik mutlak manaya alınmamak gerekir. Zira mutlak eşitlik adalete aykırı düşer o halde bu gibi hizmet ve tesislerden istifade imkânı, partilerin önem derecesine göre yapılabilir. Bu ayarlama sübjektif ölçülere göre değil, meselâ partilerin teşkilât genişliği, bir evvelki seçimlerde aldıkları oy sayısı, meclisteki temsilci sayısı gibi kolayca tahkik ve tesbit edilebilecek objektif ölçülere göre yapılmak gerekir.) beyanda 648 sayılı Kanuna hâkim olan ölçülerin objektif (Nesnel) olduğuna, sübjektif bulunmadığını göstermektedir.

Kararımızın, 648 sayılı Kanunun 74. maddesindeki ölçüler yanında geçici 4. maddesiyle 74. maddeyi tadil eden 1017 sayılı Kanun hükümlerinde başkalarına yer verilmiş olmasını, ölçülerin sık sık ve kolayca değiştirilebilmesinin bir belirtisi olarak kabul etmektedir. Halbuki yeni getirilen ölçüler tamamen nesnel olduğu gibi kanundaki noksanları tamamlamak ve haksızlıktan önlemek için getirilmiştir. Gerek geçici madde gerek 1017 sayılı Kanunla getirilen yeni ölçüler 74. maddenin temel nedeni olan, kamu hizmetine katılma, kamuya yararlı hale gelme prensiplerine sadık kalmış ve partileri keyfilikle değil adalette koruyan hükümler olarak kabul edilmiştir. Bütün dünya da çok yeni olan partiler kanunda eksiklikler bulunacak, objektif (Nesnel) ölçülerle tamamlanma yoluna gidilecektir. Geçici 4. madde ile 1017 sayılı Kanun hükümlerinde belirli partiyi hedef tutan ve diğer partilerin o duruma gelmelerini önleyen hükümler bulunmamakta olduğundan değişiklikler hıyünden sakıncalı değildir. Alman Siyasî Partiler Kanunu için bir ön tasarı hazırlanmak üzere kurulmuş bulunan 18 kişilik ilim heyeti tarafından kaleme alınmış ve 9/8/1957 tarihinde yayınlanmış bulunan raporun partilerin finansmanı bahsinde ilke olarak; a) Partilerin parlamentoda temsilcilerinin bulunması, b) Bütçedeki tahsisatın yüzde beşinin parlamentoda temsilcisi bulunan her partiye verilmesi ve geri kalan kısmının parlamentodaki sandalyeleri ölçüsünde partilere dağıtılması esaslarının yer alması da görüşümüzü desteklemektedir.

B) Hukukta ve sosyal bilimde değişmez kural ve ölçüsü bulunabilir mi'

19 ve 20. asırlarda bilim alanının en değişmez kurallarına sahip oldukları sanılan fizik ve matematik bilimlerinde bile kurallar sarsılmıştır. Sosyal bilimde ve hukukta ise değişmez esastır, değişmezlik değil, toplumun ilerleme ve gelişmesi ile birlikte kural ve ölçülerin değişeceği, bu alanlarda esas olarak kabul edilmiştir. Sosyal hayatı belirli ölçü ve kurallara bağlamak toplumu geliştirmekten alıkoymak olur. Bu nedenle 648 sayılı Kanunla sağlanmaya çalışılan siyasî partilere yardım ölçülerinde (Değişmezlik) aranması hukuk ve sosyal bilim gereklerine aykırı düşer.

C) Yazılı kanunlardaki ölçüleri değiştirmek suretiyle çoğunluk partisi keyfiliğe gidebilir mi'

Büyük partilerin keyfiliğe gidebileceğini ummak bugün için bir tahmindir. Kötü tahminler her iktidar, devlet organları ve sorumlu kişiler için her zaman düşünülebilir. Düşünülmüş ve gözde tutulmuş olduğu içindir ki Anayasa'ya ve diğer kanunlara önleyici, yasaklayıcı, cezalandırıcı hükümler konmuştur. Kötüye kullanma tahmini vardır diye ne devletten ne de devleti yöneten demokratik iktidardan, ne devlet organından ve ne de yetkilerinin kötüye kullanılması çok tehlikeli sonuçlar doğuracak büyük görevlerle yükümlü kişilerin atanmasından vazgeçilmiştir. Keyfilik, genel hukuk kurallarına, Anayasa'ya, idare hukukuna ve tüm hukuka aykırıdır. Böyle bir tasarruf gerek B.M.M. den ve gerekse hükümetten gelsin, hukukun önleme düzeni derhal harekete geçer ve kötüye kulanma şeklindeki tasarrufu ortadan kaldırır. Hukuk devletinde keyfiliğin yeri yoktur. Anayasa'mız tümü ile (Hukuk devleti) esasını kabul etmiş ve keyfiliği dışarıda bırakmıştır. Bu Anayasa ve hukuk düzeni içinde keyfilik tahminî ile bir kanun hükmünün iptali gerekmez. Her yetkinin, her hürriyetin ve her hakkın kötüye kullanılmaz mümkündür. Böyledir ve böyle olabilir diye Anayasa'nın titizlikle üzerinde durduğu tabir caizse titrediği bu hak ve hürriyetleri sağlayan maddelerin Anayasa ve hukuk düzeninden çıkarılması gerekmediği gibi.

Esas Sayısı:1968/26
Karar Sayısı:1969/14

Çoğunluk partisinin keyfiliğine set çekecek kuvvetli hukuk çemberi vardır. Bunların basında parlamento içindeki denetim, parlamento dışı demokratik kuruluşlar denetimi ve yargı denetimi gelir. Bu denetimler iyi işlediği sürece devlet hayatında keyfilik yer alamaz.

Kararın katılmadığımız son kısımlarında "Dâva konusu 1017 sayılı Kanunun birinci maddesinde öngörülen ve 500.000 liradan başlayarak 3.500.000 liraya kadar yükselebilen yardım parasının ne gibi esaslara göre bu miktarlar üzerinden belirttiği ne metinde ne de gerekçede belirtilmediğinden söz konusu aşamalandırmadan doğan ayırımın hakli nedenlere dayandığı belli olmadığı gibi, bu paraların harcama biçimi ve yerleri de belirli koşullara bağlanmış değildir. Şu durumu ile partilerin herhangi bir ihtiyacına serbestçe tahsis edilebilecek olan devlet yardımı ilerde kanun değiştirmeleri ile bugünkünün 5-10 katına da çıkarılabilir. Yukarıda da açıklandığı üzere siyasî partilere devletçe yardım edilmesinin Anayasa'ya aykırı olmaması bu paraların kamu giderleri arasında yer alabilmesine bağlıdır. Bu da ancak yardım paralarının siyasî partilerin kamu yararlarına ait olan faaliyetlerine harcanması ile sağlanabilir. Siyasî partilerin çeşitli işleri ve giderleri vardır. Bunların hepsinde kamu yararı bulmak mümkün değildir. Birinci madde ise herhangi bir sınırlamaya yer vermediği için devlet yardımının siyasî partilerin kamu yararına olmayan iş ve hizmetlerine harcanması olanağı ve olasılığını taşımaktadır. Dâva konusu hükmün bu yönü ile de Anayasa'ya uygunluğu düşünülemez" denmektedir.

Kararın yukarıdaki kısmında da belirtildiği gibi partilere yardım partilerin kamu yararına olan faaliyetleri dolayısıyla verilecektir. Kamu yararına çalışan bu müesseselerin hizmetleri artar ve bu hizmetlerinin yapılması daha fazla ödeneği gerektirir ve devlet bütçesi de buna müsait olursa elbette ki kamu yaran namına partilere daha geniş yardım yapılacaktır. Bu yardımı daraltmak kamu yararına olan hizmetleri kösteklemek olur. Ölçüsü ise akıl ve mantık, hizmetin gereği ve devlet bütçesinin imkânlarıdır. Her kanunda olduğu gibi bu ödenek tahsisi de meclis içindeki iktidar ve muhalefet partileri denetimine ve parlamento dışındaki hür basın ve kamu kuruluşları denetimine tabi olacaktır. Kararın birinci kısmında siyasî partiler (Toplum ve devlet düzenini, kamu faaliyetlerini, belirli görüşleri yönünde yönetmek, denetlemek ve etkilemek cin sürekli çalışan kuruluşlar...) olarak gösterilmektedir. Bu ölçüde geniş ve şümüllü bir görevin yapılması için nelerin yapılmasını ve nelerin yapılmamasını kestirmek çok zordur. Bu hizmetler için binalar kadar onların düşünmesine, teshinine ve yine onlar kadar yurt içinde dolaşmaya ve hizmet için dolaşanların yiyip içmelerine, basınla ve diğer araçlarla yapılan propagandalara ilişkin ilk bakışta akla gelen pek çok ihtiyaçlar vardır. Bunları saymak mümkün olmadığı gibi bu hizmetler için yapılan harcamaların hangisinin kamu yararı içinde veya dışında olduğunu kestirmek de zordur.

İşte buradadır ki partilerin bu geniş çalışma alanında yaptıkları harcamaların hangisinin kamu yararına olduğunu veya olmadığını kestirmek ve bunları kanunla belirtmek imkânsızdır. Bunların Anayasa Mahkemesince parti hesapları incelenirken ayıklanması en doğru yol olacaktır. Kanunda bu yöne ilişkin belirtici hükümlerin bulunmamasında iptal nedeni olamaz .

Literatür verilerine, Anayasa hüküm ve gerekçeleriyle Anayasa'yı hazırlayan ilim heyetleri görüşlerine ve siyasî partiler kanunu tasarıları için rapor hazırlamış Alman İlim Heyeti raporuna, Mahkememizin 1965/13 sayılı kararıyla ikinci bölümüne karşı olduğumuz bu kararın birinci kısmına dayanan ve yukarıda kısaca deyinilmiş olan nedenlerle iptal kararının dayandığı devlet yardımında siyasî partiler arasında ayırıma gidilmesi, yardımın istinat ettiği kapsamı dışında bırakılmaları, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları durumuna düşürür. Böyle bir tutumun Anayasa'nın koyduğu ilke ile (Madde 56) uyuşması mümkün değildir" görüşüne ve kararın yukarıda yazılı diğer kısımlarına katılmıyoruz.

Üye
Celalettin Kuralmen

Üye
İ. Hakkı Ketenoğlu

Üye
Fazıl Uluocak

Üye
Sait Koçak

Üye
Halit ZARBUN

KARŞI OY YAZISI

Bir siyasî partinin toplum ve devlet düzenini kamu faaliyetlerini belirli görüşleri doğrultusunda yönetmesi denetlemesi ve etkilemesi, kamu hizmeti niteliğini taşır. Ancak bu hizmetin yerine getirilmesi o siyasî parti mensuplarının Türkiye Büyük Millet Meclisine, Hükümete ve mahallî idarelerin seçimle iş başına gelen kuruluşlarına girmeleriyle başlar ve bu mensupların aracılığı ile gerçekleşir. Hizmetleri görenlere ise, hizmetleri karşılığı olarak, devletçe ve mahallî idarelerce para ödendiği de bilinmektedir.

Siyasî Partilerin, mensuplarının toplum ve devlet düzenini, kamu faaliyetlerini yönetme, denetleme işlerinde görev alabilmeleri için yaptıkları sürekli çalışmalarda ise mensupların kişisel yararları ön alanda yer tutar. Bu çalışmalarda bir kamu yararı varsa meydana gelişi uzak ve dolaylı yoldandır; ikinci, üçüncü derecede bir yan üründe olduğu gibidir. Niteliği böyle olan bir kamu yararının özel kesim fabrikalarının veya gazetelerin çalışmalarında da bulunduğu ileri sürülebilir. Böyle bir fabrikanın yahut gazetenin çalışmaları için harcayacağı para nasıl kamu gideri olarak nitelendirilemezse siyasî partilere yapılacak yardımların da kamu giderleri arasında yer alabilmesi düşünülemez.

Anayasa'nın siyasî partileri, ister (iktidarda ister muhalefette olsunlar, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları sayması (Madde 56/3) siyasî partilerin, özellikle bunlardan muhalefette olanların güvence altında bulunmadıktan eski günlerin acı tecrübelerinden geçilerek varılmış bir ilkedir. Ancak bu hükümün, devlet yardımıyla bir takım sunî partilerin ortaya çıkarılması veya ayakta tutulması yolda bir talimat olarak değerlendirilmesi ve yorumlanması yanlış, isabetsiz olur. Anayasa koyucu, devletin belirli alanlarda tedbirler almasını gerekli gördüğü hallerde açık ve kesin talimat verme yoluna gitmiştir. Anayasa'nın birçok maddelerinde (Söz gelimi 10/2, 22/2, 30/5, 35/2, 37/1, 40/3, 41-2 42/2, 45, 48, 49, 50. 51, 52.) bu tutumun örnekleri görülmektedir. Siyasî Partilere devletçe para yardımı yapılmasını zorunlu bulsaydı. Anayasa koyucusunun, hele 61. maddenin engelleyici hükmü karşısında, bu konuyu özel bir hükümle düzenliyeceğine şüphe yoktur.

Çalışmalarını üyelerinin olağan yardımlarıyla sürdürmeyen siyasî partilerin paraca güçlü bir takım kişi ve kuruluşların etkisi ve baskısı altına düşerek soysuzlaşma tehlikesiyle karşılaşacakları yolunda söylenebilecekler devletçe para yardımı yapılabilmesi halinde de ileri sürülebilir. Böyle bir durumda etki ve baskının iktidar partisi yönünden gelebileceğini ve bu tehlikenin ötekinden daha hafif sayılamayacağını kolayca savunmak mümkündür. Siyasî parti, her şeyden önce bir insan

Esas Sayısı:1968/26
Karar Sayısı:1969/14

topluluğudur. Partiyi yaşatacak, geliştirecek olanlar da o partinin görüşlerine inanmış, bağlanmış kimselerdir. Devlet yardımıyla siyasî parti kavramının birbiriyle bağdaşamayacağı da gözden uzak tutulmamalıdır.

Özetlemek gerekirse : Siyasî partilere devletçe yapılacak para yardımının kamu giderleri arasında yeri olamaz. Anayasa'nın 61. maddesi ise herkesin kamu giderlerini karşılamak üzere malî gücüne göre vergi ödemekle yükümlü olduğunu hükme bağlamıştır. Anayasa'nın sözü geçen 61. maddesine dayanılarak kanunlarla konulmuş malî yükümlerden elde edilen paralardan bir bölümü ile siyasî partilere yardım edilebilmesinin olanağı ve Anayasal desteği yoktur. Yardım yalnız kanunda öngörülen biçimi yönünden değil, ilke bakımından da Anayasa'ya aykırıdır. 1968/26-1969/14 sayılı ve 18, 19 Şubat 1969 günlü kararın III/1 sayılı bölümüne bu nedenlerle karşıyız.

Üye
Avni Givda

Üye
Ahmet Akar

Üye
İhsan Ecemiş

MUHALEFET ŞERHİ

Anayasa'mızın 61. maddesine göre vergiler, kamu giderlerini karşılamak için toplanmaktadır. Bu bakımdan devlet gelirinin esasını ve Anayasa'nın 126. maddesinde sözü edilen Devlet Bütçesinin kaynağını vergiler teşkil ettiğine göre devlet harcamalarının da kamu hizmeti alanlarına yapılması zorunludur. Bu sebeple, siyasî partilere (Yardım) veya başka adlarla karşılıksız bir Ödeme yapılabilmesi için siyasî partilerin kamu hizmeti gören birer kamu kurumu olduklarını veya hiç değilse kamu yararına hizmet yaptıklarını kabul etmek gerekmektedir.

Halbuki Anayasa'nın 56. maddesinde de belirtilmiş olduğu üzere siyasî partiler, belli siyasî düşünce ve maksat etrafında birleşen vatandaşların serbestçe kurdukları veya girip çıktıkları kuruluşlardan ibarettirler. Derneklerden farkları, siyasî alanda faaliyet göstermelerinin esas amacı teşkil etmekte olmasıdır. Devletin hiç bir müdahalesi olmaksızın gayelerini ve çalışma usullerini serbestçe kendileri düzenlerler. Devlet hayatındaki etkilerinin derneklerle kıyas kabul etmiyecek derecede büyük olması, bu iki kuruluşun hukukî bünyelerindeki benzerliği bertaraf edemez.

Açıklanan bu nitelikleri göz önüne alınacak olursa, siyasî partileri birer Kamu Kurumu olarak kabul etmenin mümkün olmadığı gerçeği ortaya çıkar.

Öte yandan, siyasî partileri, kamu yararına hizmet eden birer kuruluş olarak saymak da mümkün, değildir. Zira siyasî partiler, yukarıda, da açıklandığı üzere, kişilerin, memleket yararına saydıkları özel, siyasî, sosyal ve ekonomik, düşüncelerini uygulama alanına sokabilme ve yurt yönetimine o istikameti verebilme çabasının bir sonucu olarak ortaya çıkarlar. Bu fikirlerin memleket yararına olup olmadıkları kesin değildir, hatta münakaşalıdır. Nitekim bir siyasî partinin görüşünü, aksi kanaattaki vatandaşların kurduğu bir diğer siyasî parti veya partiler yurda faydasız, hatta zararlı sayabilirler.

Büyük vatandaşlar toplulukları ve bunların meydana getirdikleri siyasî partiler tarafından kamuya yararlı olmadıkları ve hatta bazı hallerde zararlı buldukları tartışılan siyasî parti

Esas Sayısı:1968/26
Karar Sayısı:1969/14

çalışmalarında kamu hizmeti niteliği görülmesi veya bunların kamu yararına hizmet etmekte olduklarının öne sürülmesi mümkün değildir.

Kamu hizmetleri, Anayasa ilkelerinin yön verdikleri alanlarda kanunlarla düzenlenirler, siyasî partiler mensupları bu düzenlemede resmî şekilde yer aldıkları müddetçe kamu hizmetine katılırlar ve esasen bu durumda olanların şahsî emeklerinin ücretleri de mevcut mevzuat ile karşılanmış bulunmaktadır. Bunun dışında siyasî partilerin, ne kamu kurumu sayılması, ne de doğrudan doğruya kamu hizmeti veya kamuya yararlı hizmet gördüklerinin kabul edilmesi mümkündür.

Anayasa'da siyasî partilerin ister iktidarda, ister muhalefette olsunlar, demokratik hayatın vazgeçilmez birer unsuru sayılmış olmalarının, bunları iktidarları kanunî veya fiilî saldırılarına karşı korumak ve yaşamalarını Anayasa güvenliği altına almak maksadından öteye bir manası yoktur. Bu gerçek, Anayasa'nın 56. ve 57. maddelerine ait gerekçelerde açıkça görülmektedir.

Anayasa'mız siyasî partilerin, bünyeleri icabı olarak, yurt zararına faaliyetlere de elverişli birer kuruluş haline gelebileceklerini öngörmüş ve bu gibi hallerde onların Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılacakları ilkesini koymuştur. (Anayasa, madde : 19, 57) Bu türlü faaliyetlerde bile bulunabileceklerin Anayasa'nın kendisi tarafından öngörülmüş bulunan siyasî partiler, Devlet bütçesinden besliyerek bu çeşit hareketlere vatandaşın alınan vergilerle olanak ve ortam hazırlanmasını, Anayasa'nın açık hükümleriyle olduğu kadar ruhu ile de bağdaştırmağa imkân yoktur.

Gerçi Anayasa'mız, çok partili bir demokratik düzeni öngören bir Anayasa'dır. Ancak Anayasa'nın değer ve önem verdiği partilerin, gerçek anlamda siyasî parti olmaları, yani ortak siyasi düşünceye sahip yurttaşların samimî çabalarıyla meydana getirdikleri ve kendi öz kaynaklarıyla ve çalışmalarıyla yaşatabildikleri birer kuruluş niteliğinde bulunmaları zorunludur. Yoksa adlan "siyasî parti" olmakla beraber Devlet yardımlarıyla ayakta durabilen ve bu hüviyetleriyle de yurttaş desteğinden mahrum sunî kuruluşların, Anayasa'nın öngördüğü demokratik nitelikte siyasî partiler olarak benimsemek doğru değildir.

Yukarıdaki nedenlerle siyasî partilere Devlet bütçesinden mümkün olmadığından kararın bu kısmına muhalifim.

Üye

Muhittin Gürün